

AKTUELLE TENDENSER I FÆRØSK ØKONOMI

Morten Hedegaard Rasmussen, Økonomisk Afdeling

INDLEDNING OG SAMMENFATNING

I 2013 voksede færøsk økonomi efter et par år præget af stilstand. Det nominelle bruttonationalprodukt, BNP, steg 5,1 pct., mens forbrugerpriserne faldt 0,6 pct. Fremgangen i det nominelle BNP var drevet af fiskeeksporten, der steg som følge af øgede fangster af makrel og sild samt høje priser på laks. Den private efterspørgsel er også på vej frem efter nogle år, hvor husholdningerne har været tilbageholdende. Beskæftigelsen er svagt stigende, og ledigheden er lav og faldende.

EU ophævede i august 2014 handelssanktioner over for Færøerne, som EU iværksatte i slutningen af august 2013, efter politisk forståelse

mellem de to parter om sildefangsterne. Desuden er der indgået en 5-årig aftale med de øvrige kyststater i Nordatlanten om makrelkvoterne. Det mindsker usikkerheden i fiskeriet og kan øge indtjeningen.

Den økonomiske fremgang og øgede indtægter fra ressourceafgifter mindsker landskassunderskuddet. Der er således tale om en cyklisk forbedring, og holdbarheden af de offentlige finanser er ikke forbedret trods det lavere underskud. Foranstaltninger, der kan forbedre den underliggende stilling på de offentlige finanser, udestår dermed fortsat.

NATIONALREGNSKAB OG HANDELSBALANCE

Det nominelle BNP steg 5,1 pct. i 2013 efter en vækst på 3 pct. året før, jf. tabel 1. Fremgangen i den færøske økonomi har de senere år været drevet af eksporten af fisk, mens den indenlandske efterspørgsel har været afdæmpet. I 2012 steg investeringerne imidlertid kraftigt, især i skibe og fly, der i høj grad importeres og derfor ikke umiddelbart påvirker aktiviteten.

Fremgangen i fiskeeksporten gjorde, at værdien af eksporten ekskl. skibe og fly steg knap 15 pct. i 2013, jf. tabel 2. Importen ekskl. skibe og fly voksede knap 2 pct., primært som følge af øget import af køretøjer samt varer til husholdningerne og byggeriet. De foreløbige opgørelser for 1. halvår 2014 viser, at både eksport og import ekskl. skibe og fly ligger højere end i samme periode året før.

Fakta om Færøerne

Folketal (primo 2014)	48.219
heraf i Tórshavn kommune	19.945
heraf 18-66 år	29.067
Antal lønmodtagere (fuldtid, årsgns., 2013)	23.703
Ledighed (fuldtid, årsgns., 2013)	1.214
Bruttonationalprodukt, BNP (mio. kr., 2013)	14.344
BNP pr. indbygger (1.000 kr., 2013) ¹	297,8
Disp. bruttonationalindkomst pr. indb. (1.000 kr., 2012)	318,6

Kilde: Hagstova Føroya.

¹ Til sammenligning var BNP pr. indbygger i Danmark 330.900 kr. i 2013.

Nationalregnskab, nominelle vækstrater

Tabel 1

Pct., år-år	Andel af BNP i 2012, pct.	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Privat forbrug	55,2	8,0	5,8	-0,2	-1,4	-1,6	9,6	1,2	n.a.
Offentligt forbrug	30,9	3,3	8,2	10,5	1,8	3,7	1,9	0,9	n.a.
Bruttoinvesteringer i alt	28,9	42,1	28,4	-34,6	-17,4	20,7	-3,3	61,1	n.a.
Eksport af varer og tjenester	48,7	11,2	6,5	7,8	-11,0	15,2	12,9	2,2	n.a.
Endelig anvendelse lig samlet tilgang	163,7	12,5	10,3	-3,0	-5,7	6,8	7,2	8,6	n.a.
Import af varer og tjenester	63,7	11,9	18,7	-6,8	-13,2	6,6	17,2	18,8	n.a.
Bruttonationalprodukt	100,0	12,9	5,9	-0,8	-1,7	7,0	2,4	3,0	5,1
Disp. bruttonationalindkomst	111,7	12,3	7,3	-5,1	-3,3	11,0	5,0	2,0	n.a.
Memo: Forbrugerpriser		1,5	3,6	6,3	-1,0	0,4	2,3	2,2	-0,6

Anm.: Disponibel bruttonationalindkomst er BNP tillagt løn- og formueindkomst, netto, og overførsler fra udland, netto.

Kilde: Hagstova Føroya.

Handels- og betalingsbalance

Tabel 2

Mio. kr.	2011	2012	2013
Eksport	5.407	5.515	6.085
Eksport ekskl. skibe og fly	4.778	5.209	5.981
Import	5.279	6.683	6.271
Import ekskl. skibe og fly	4.556	5.355	5.446
Handelsbalance	128	-1.167	-186
Handelsbalance, ekskl. skibe og fly	222	-145	535
Betalingsbalancens løbende poster	884	-447	n.a.

Kilde: Hagstova Føroya.

Betalingsbalancens løbende poster er endnu ikke opgjort for 2013. Underskuddet på handelsbalancen var 186 mio. kr., svarende til 1,3 pct. af BNP, og vil blive mere end opvejet af lønindkomster fra personer, der bor på Færøerne, men arbejder i udlandet. Overskuddet på betalingsbalancen i 2013 ventes at blive omkring 500 mio. kr.

SENESTE KONJUNKTURTENDENSER

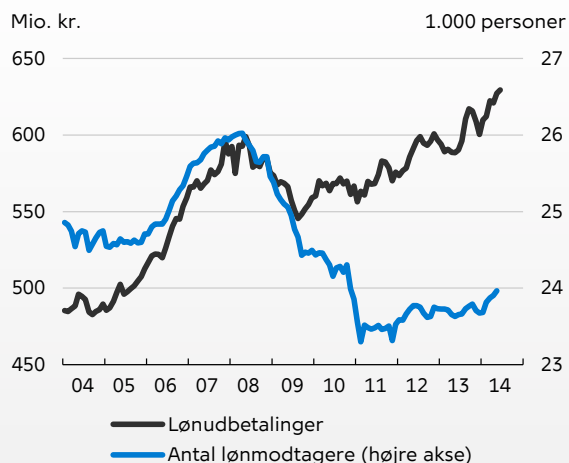
Antallet af lønmodtagere er steget svagt siden foråret 2013 efter at have ligget stort set fladt i det foregående år, jf. figur 1.¹ Beskæftigelsen er dog fortsat betydeligt lavere end før den kraftige stigning i 2006-08. Den seneste tids stigning i antallet af lønmodtagere afspejles også i de samlede lønudbetalinger, som i juli 2014 var øget med 5,3 pct. år til år efter i nogle år kun at være steget lidt mere end forbrugerpriserne.

Stigningen i beskæftigelsen har bl.a. fundet sted inden for byggeriet, jf. figur 2 (venstre). Det skyldes i høj grad, at det offentlige har sat store anlægsprojekter i gang, men også at enkelte virksomheder har bygget nye fabrikker eller kontorer. Beskæftigelsen i byggeriet ligger på samme niveau som i 2002, dvs. før højkonjunktoren med kraftigt stigende boligpriser satte ind på Færøerne.

De private tjenesteerhverv har i 2013 og begyndelsen af 2014 øget antallet af lønmodtagere beskedent. Det følger efter et par år med stilstand efter en betydelig tilpasning i 2009-10. Fremgangen er bl.a. sket i virksomheder inden for handel

1 En konjunkturvurdering af færøsk økonomi er udfordret af, at det statistiske materiale er begrænset. Fx opgøres BNP kun nominelt, årligt og med betydelig forsinkelse. I stedet må andre mål anvendes, fx lønudbetalingerne og antal lønmodtagere, som opgøres med relativt kort forsinkelse og normalt giver en udmærket indikation af udviklingen i færøsk økonomi.

Lønudbetalinger og antal lønmodtagere Figur 1

Anm.: Sæsonkorrigerede månedsdata. 3 måneders glidende gennemsnit for lønudbetalinger. Seneste observation er maj 2014 for antal lønmodtagere og juli 2014 for lønudbetalinger.
Kilde: Hagstova Føroya.

og vedligeholdelse samt transport, især søtransport. Også hoteller og restauranter har fået flere ansatte, hvilket skal ses i sammenhæng med, at turismen er begyndt at gå frem. Den finansielle sektor har derimod fortsat mindsket antallet af medarbejdere, ligesom beskæftigelsen inden for kommunikation også er faldet.

Trods fremgangen i fiskeriet er beskæftigelsen faldet, jf. figur 2 (højre). Beskæftigelsen i fiskeindustrien er også faldet trods de øgede fangster.

Det skyldes, at langt størstedelen eksporteres uforarbejdet. Der er dog de seneste par år blevet investeret i nye fabrikker til forarbejdning og frysning af fisk, men det har ikke kunnet opveje den generelle beskæftigelsestilbagegang i branchen.

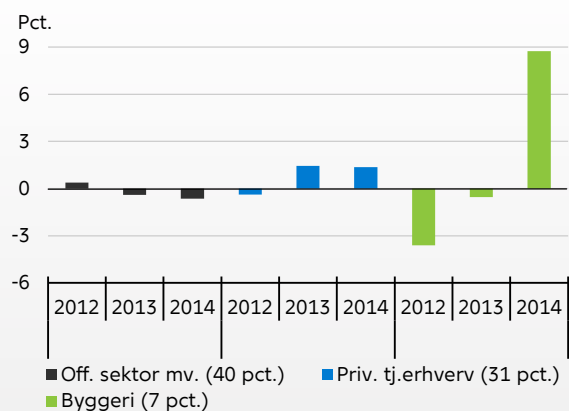
Fiskeopdræt, som har klaret sig særdeles godt de senere år, har haft stigende beskæftigelse. Produktionen kræver imidlertid meget lidt arbejdskraft, så det har kun begrænset effekt på den samlede beskæftigelse.

Både virksomhederne og forbrugerne ser ganske positivt på den økonomiske situation ifølge de halvårslige konjunkturbarometre. Således lå begge barometre i klart positivt territorium og på samme pæne niveau som i 2007, før det økonomiske tilbageslag.

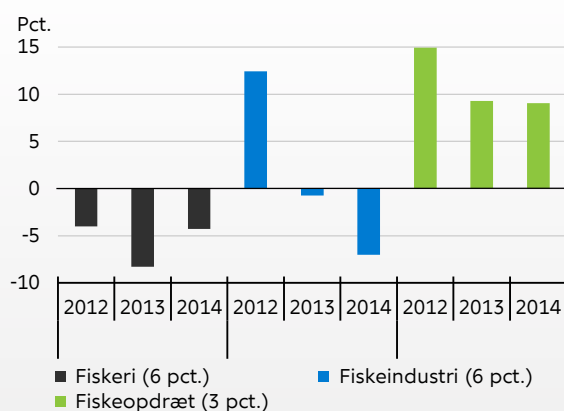
Sammenlignet med de tidligere målinger vurderer husholdningerne deres egen og landets økonomi til at være bedre end for et år siden, ligesom de nu har mere positive forventninger til fremtiden. Det kan tyde på, at det private forbrug vil stige efter flere års stilstand, hvor husholdningerne har konsolideret sig. At det private forbrug er ved at løfte sig understøttes af, at momsindbetalinger og import af forbrugsvarer er steget i 1. halvår 2014, ligesom importen af personbiler også har været i klar fremgang.

Boligmarkedet understøttes af rentefald, ligesom pengeinstitutterne det seneste år har mindsket deres rentemarginaler. Handelsaktiviteten er opadgående og ligger nu på omtrent samme niveau som i midten af 2000'erne. I Tórshavn er der

Ændring i antal lønmodtagere i udvalgte brancher

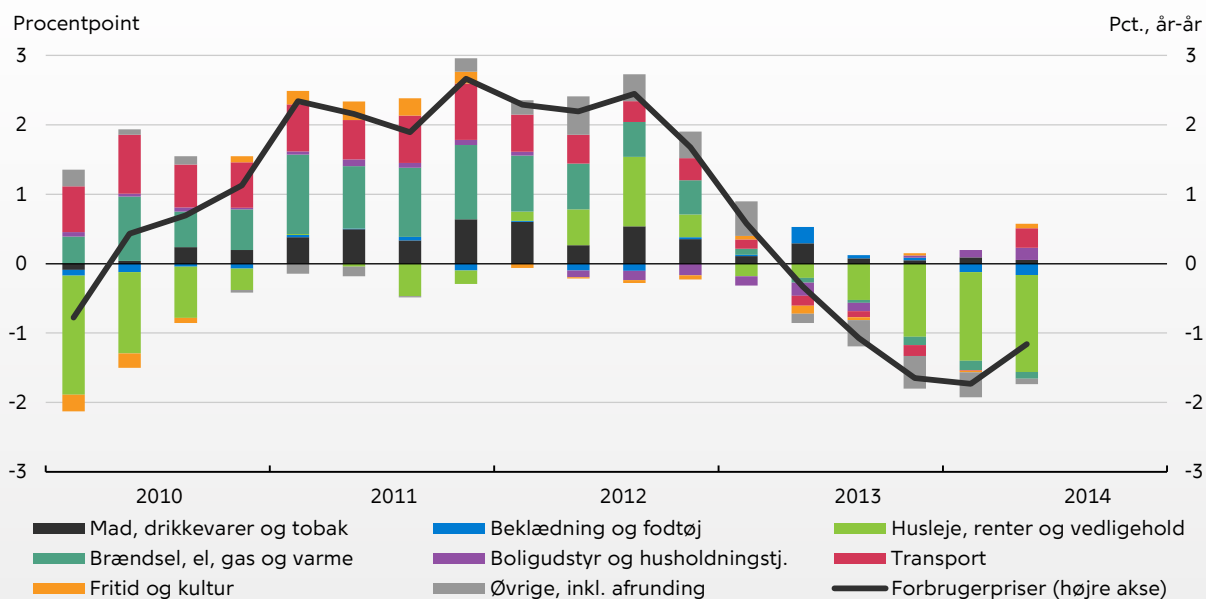
Figur 2

Anm.: Tal for 2014 viser ændringen for perioden januar-juni 2014 i forhold til samme periode i 2013. Tal i parentes i figurforklaringen angiver sektorens andel af den samlede lønmodtagerbeskæftigelse i 2013.
Kilde: Hagstova Føroya.

Stigninger i forbrugerpriserne og bidrag fra underkomponenter

Figur 3

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

tegn på, at prisen på de handlede boliger stiger, mens udviklingen på Færøerne som helhed synes at være stort set flad.

Boligejernes renteudgifter indgår i indekset for forbrugerpriserne. De lavere renteudgifter for et lån til ejerboliger trækker indekset ned, og forbrugerpriserne er faldet siden foråret 2013, jf. figur 3. I 2. kvartal 2014 lå forbrugerpriserne 1,2 pct. lavere end i samme kvartal året før, men hvis man ser bort fra renteudgifter til ejerboliger, var inflationen 0,4 pct. De lave forbrugerprisstigninger understøtter husholdningernes realindkomst og derigennem det private forbrug. Lønudbetalingerne i de første syv måneder af 2014 steg nominelt med knap 4 pct.

ARBEJDSMARKED

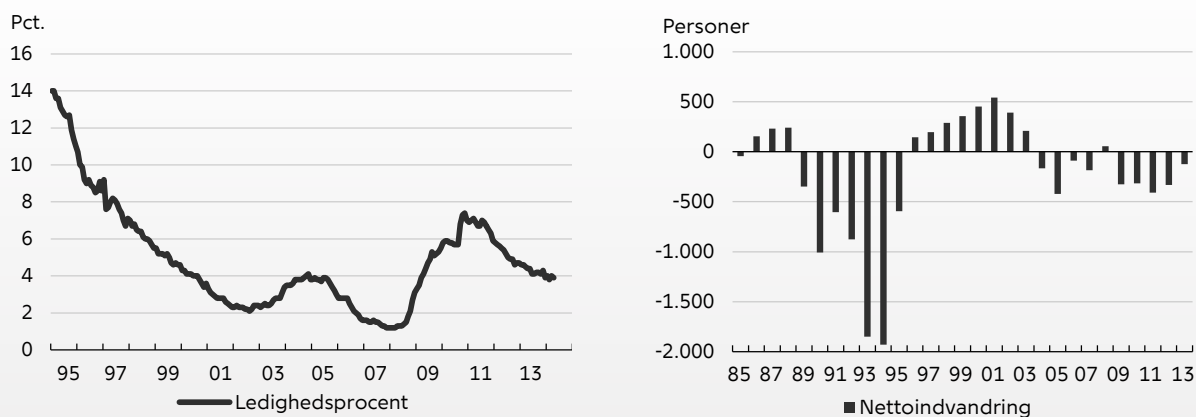
Ledigheden er faldet jævnt siden begyndelsen af 2011 og udgjorde i juli 2014 sæsonkorrigeret 3,9 pct. af arbejdsstyrken, jf. figur 4 (venstre). Det er samme niveau som i 2004-05. Niveaulet er svært at sammenligne med andre landes, da befolkningen på Færøerne er meget mobil og reagerer på en høj ledighed. Således skyldes kun en mindre del af ledighedsfaldet, at beskæftigelsen er øget. I stedet har der været nettoudvandring, hvilket følger

de tidligere års tendens, når ledigheden er relativt høj, jf. figur 4 (højre). Nettoudvandringen har i 2009-12 overskygget, at demografien umiddelbart indebærer en lille stigning i både befolkningstallet og antallet af personer i den erhvervsaktive alder. Desuden har stadig flere personer med bopæl på Færøerne fået arbejde i udlandet, for størstedelens vedkommende inden for skibsfart, fiskeri, offshore-aktiviteter og byggeri.

At et stort antal færinger arbejder i udlandet vidner om en velkvalificeret og meget mobil arbejdsstyrke. Det er positivt, men øger samtidig risikoen for, at der nemmere opstår mangel på arbejdskraft på Færøerne. Det er aktuelt et problem inden for byggeriet, hvor en del håndværkere, især elektrikere, har fundet arbejde i Norge, hvor lønnen er højere, især efter skat. Der er således tegn på flaskehalse på Færøerne, og det har medført ny lovgivning, som siden juli 2014 har gjort det nemmere at bruge udenlandsk arbejdskraft inden for byggeriet. Det er særlig vigtigt, da der er planlagt flere store anlægsprojekter i de kommende år.

Ledighed og nettoindvandring

Figur 4

Anm.: Sæsonkorrigerede månedsdata for ledighedsprocenten.
Kilde: Hagstova Føroya.

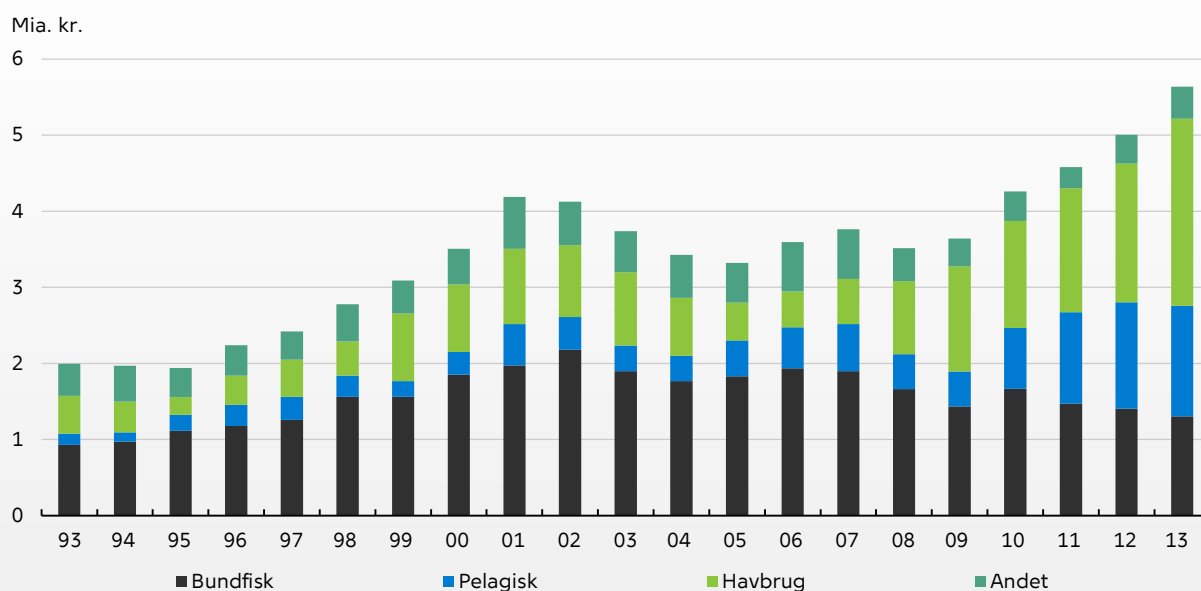
FISKERI OG HAVBRUG

Fisk har de seneste år udgjort knap en sjettedel af den samlede bruttoværditilvækst på Færøerne og ca. 95 pct. af vareeksporten ekskl. skibe og fly. Færøsk økonomi er dermed meget afhængig af udviklingen i fangstmængderne og fiskepriserne.

Begge svinger en del over tid, men for de forskellige fiskearter ikke nødvendigvis i samme retning. Da indtjeningen i de senere år i stigende grad har fordelt sig på flere forskellige slags fisk, jf. figur 5, mindsker det sårbarheden i økonomien som helhed.

Værdi af fiskeeksport

Figur 5

Anm.: Pelagiske fisk lever i de åbne vandmasser og ikke på bunden eller i kystfarvande. Det er bl.a. makrel, sild, hvilling, lodde og brisling.
Bundfisk dækker bl.a. torsk, sej og kuller. Havbrug inkluderer laks og ørred. Andet indeholder bl.a. skaldyr.
Kilde: Hagstova Føroya.

I de senere år er indtjeningen fra fisk steget betydeligt. Fremgangen er sket i havbrugene og det pelagiske fiskeri ved Færøerne, især sild og makrel. Omvendt har det traditionelle lokale bundfiskeri, som består af torsk, sej og kuller, været økonomisk svagt.

Havbrugene fortsatte i 2013 med at øge indtægterne og stod for 44 pct. af den samlede fiskeeksport. De opdrætter altovervejende laks, som de senere år har været begunstiget af høje priser. Færøerne har fortsat adgang til det russiske marked efter Ruslands handelsembargo vedrørende visse fødevarer fra EU. Det giver mulighed for at afsætte laks til det russiske marked til høje priser, mens priserne omvendt er faldet betydeligt på det europæiske marked. Den samlede effekt for færøsk økonomi er derfor ikke entydig. Omfanget af havbrug er højt og tæt på kapacitetsgrænsen, hvis sygdomspestemier med store omkostninger til følge skal undgås.

Indtjeningen i det pelagiske fiskeri er også steget betragteligt de senere år. Det skyldes primært øgede fangster, hvilket bl.a. afspejler, at Færøerne i 2010-13 fastsatte sin egen kvote for makrel efter resultatløse forhandlinger med EU, Norge og Island om en anden fordeling af den samlede kvote. I 2013 fastsatte Færøerne også sin egen kvote for nordhavssild. Kvoten for makrel var 158.000 tons og for nordhavssild 105.000 tons. Havde man overholdt de gamle aftaler, havde kvoten været ca. 30.000 tons for hver af de to fiskearter.

I marts 2014 indgik Færøerne, Norge og EU en 5-årig aftale om makrelkvoterne, som i år gør det muligt, at fangsten af makrel bliver på omtrent samme niveau som sidste år. I juni 2014 indgik Færøerne og EU en politisk aftale om at afslutte uenighederne om sildefiskeriet. På den baggrund har Færøerne fastsat en sildekvote på 40.000 tons i år, og EU ophævede i august 2014 sine handels-sanktioner over for Færøerne. De blev indført i august 2013 som reaktion på, at de færøske sildekvoter fastsat for 2013 ikke vurderedes biologisk bæredygtige. Sanktionerne indebar bl.a. et import- og transitforbud i EU for sild og makrel fra Færøerne, men de blev indført på et tidspunkt, hvor størstedelen af fangsten og salget af makrel og sild allerede havde fundet sted.

Enigheden om makrelkvoterne har også haft betydning for andre dele af fiskeriet, da det dermed atter blev muligt at indgå bilaterale aftaler med Norge og EU om andre fiskearter. Færøske

skibe må nu igen fiske i Barentshavet, som er vigtig for bundfiskeriet, især efter torsk og kuller. Det er specielt vigtigt, da fangsterne i færøsk farvand af de to slags fisk er meget lave, og udsigterne ifølge Færøernes Fiskeriundersøgelser ikke er gode de kommende år.

OFFENTLIGE FINANSER

Der har været underskud på de offentlige finanser siden 2008, men det er faldende. Det afspejler bl.a., at udbetalingerne fra den obligatoriske arbejdsløshedskasse er faldet som følge af den faldende ledighed og stramningerne i 2012. Kommunerne har set under ét været i økonomisk balance de senere år, mens pensionskasserne, som er i opbygningsfasen, har kørt med overskud. Størstedelen af underskuddet på de offentlige finanser kan derfor henføres til landskassen, som i 2013 havde et underskud på 413 mio. kr., svarende til 2,9 pct. af BNP, jf. tabel 3. Vurderet ud fra landskassens indtægter i 1. halvår 2014 bliver underskuddet mindre end budgetteret i finansloven for 2014.

Landsstyret har aftalt, at landskassen skal have overskud fra 2016. Med fremgang i konjunk-

Landskassens hovedposter

Tabel 3

Mio. kr.	2010	2011	2012	2013	2014 ¹
Skatter og afgifter m.m.	3.489	3.705	3.610	3.686	3.965
Andre indtægter	40	113	33	63	92
Bloktilskud	616	616	624	632	635
Indtægter i alt	4.145	4.433	4.268	4.381	4.692
Driftsudgifter	4.500	4.541	4.375	4.463	4.558
Anlægsinvesteringer	169	150	182	237	277
Renteudgifter, netto	57	65	45	94	80
Udgifter i alt	4.726	4.756	4.602	4.794	4.915
Saldo	-581	-322	-335	-413	-223
Landskassens bruttogæld, ultimo	4.954	5.604	5.417	6.102	n.a.

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne.

1. Tal for 2014 er fra finanslov 2014, mens tal for de øvrige år er regnskabstal.

turerne og mulighed for betydelige indtægter fra ressourceafgifterne, kan det ikke afvises, at målet kan nås. Indtægterne fra ressourceafgifterne er imidlertid knyttet til, hvor godt det går i fiskeriet, og de kan derfor svinge meget over tid. Aktuelt går det usædvanligt godt for både det pelagiske fiskeri og havbrugene, så de offentlige indtægter er større end normalt. Hvis der er overskud i 2016, vil det dermed ikke afspejle den underliggende stilling på de offentlige finanser. Der bør derfor foretages yderligere tiltag, som strukturelt kan styrke landskassens finanser. Det gælder især, da landsstyret fra 2012 har ændret beskatningen af pensioner, så de beskattes ved indbetaling i stedet for ved udbetaling. Det øger indtægterne i disse år, men mindsker dem senere. Underskuddet er derfor lavere nu, uden at holdbarheden af de offentlige finanser er forbedret. Det understreger, at det er vigtigt at tage højde for den strukturelle saldo, når finanspolitikken planlægges.

ØKONOMISKE UDSIGTER

Udsigterne for færøsk økonomi er tæt knyttet til udviklingen i fiskeriet og havbrugene; både mængderne og priserne kan svinge betydeligt over tid. Det er et grundvilkår i en økonomi, som er så afhængig af fisk, men det øger robustheden, at fiskeeksporten er spredt på flere forskellige slags fisk.

Enigheden med de andre parter om makrel og sild bevirker, at færøske fiskere ikke længere kun må fange fiskene i den periode, hvor de er i færøsk farvand. I stedet kan de fange dem, når kvaliteten er bedst, og den højeste pris kan opnås. Fiskerikapaciteten kan også bedre udnyttes. Det giver et betydeligt potentiale for øget indtjening i det pelagiske fiskeri, ligesom ophøret af EU's handelssanktioner atter giver adgang til det lukrative europæiske marked.

Usikkerheden i fiskeriet er mindsket efter, at der er opnået enighed om makrel og sild. Ifølge erhvervet giver det dog fortsat betydelig usikkerhed, at alle fiskelicenser på Færøerne i 2018 i princippet bliver inddraget og derefter politisk kan blive reallokeret. Det gør det mindre attraktivt at investere, da det ikke er sikkert, hvilke kvoteadgange, der er efter 2018. Ekstern finansiering bliver af samme grund også sværere.

Den indenlandske efterspørgsel vil formentligt løfte sig. Husholdningerne har således i de senere år konsolideret sig, hvilket sammen med de lave renter giver et godt afsæt for øget privat forbrug, som ifølge de nyeste opgørelser tyder på at stige efter en årrække med stilstand. Byggeriet er også på vej op efter nogle svage år og understøttes bl.a. af, at der er planlagt store anlægsprojekter de kommende år.

Fremgangen i økonomien forbedrer de offentlige finanser. Det øger risikoen for, at landsstyret ikke gennemfører de foranstaltninger, som er nødvendige for at sikre holdbare offentlige finanser. Det gælder især, da Færøerne – ligesom de øvrige vestlige økonomier – står over for en aldrende befolkning, hvilket øger udgiftspresset. En uholdbar finanspolitik kan risikere at føre til lavere kreditværdighed og højere renter.

Et betydeligt antal færinger har bopæl på Færøerne, men arbejder i udlandet. I takt med at den økonomiske aktivitet bedres på Færøerne, kan der hurtigt opstå mangel på arbejdskraft, specielt hvis antallet med arbejde i udlandet stiger. Udviklingen kan blive svær at vende, bl.a. fordi færinger kan opnå højere løn ved at arbejde i udlandet. Landsstyret kan dog mindske de skattefordele, som er knyttet hertil. Ud over at mindske risikoen for overophedning vil det også øge skatteindtægterne, hvilket kan bidrage til, at den underliggende stilling på de offentlige finanser forbedres.